

**ЕТНОГРАФСКИ ПУБЛИКАЦИИ В ИЗДАНИЕТО НА МУЗЕЯ
НА НАРОДНИТЕ ХУДОЖЕСТВЕНИ ЗАНАЯТИ И
ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА – ТРОЯН, “КУЛТУРНО-
ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО НА ТРОЯНСКИЯ КРАЙ”
(Библиографски обзор)**

Тотка Станчева

“К ултурно-историческото наследство на Троянския край” е поредица с краеведски характер, която се издава от Музея на народните художествени занаяти и приложните изкуства – Троян . Тя е резултат на задълбочената събирателска и научно-изследователска работа на музейните работници. Нейната цел е да популяризира, както се вижда и от заглавието, богатото културно-историческо наследство на Троянския край. В същото време материалите са безценен принос в историята на района.

Първата книжка от поредицата излиза през 1988 година. Сборниците се издават почти ежегодно, но има и години, в които не са излизали по различни причини – главно финансови. Средствата за издаването са от приходи на Музея на народните художествени занаяти и приложните изкуства – Троян или от спонсорство. Авторите на материалите са предимно специалисти от музея, но има и автори, които не са служители в тази институция, дори чужденци.

Повод за библиографския обзор е видът на изданието – сборник с материали на различни автори и с различно съдържание. Целта е тематично представяне на публикациите, което цели по-пълно информиране и улесняване на читателите при ползването на това ценно краеведско издание.

Тематичният обхват на първите шест книжки от поредицата е изключително разнообразен. Темите обхващат както историята на Троян и региона, така и развитието на занаятите, народните празници, обичаи и обреди, фолклора.

Водещо място сред разглежданите теми заемат статиите, посветени на керамиката като най-широко разпространен занаят в Троянския край. Изследването на Ганко Цанов на по-значимите керамични центрове през Възраждането съдържа богата и ценна информация.

В редица статии основна тема е медникарският занаят, също много характерен за района. Мария Балболова – Иванова, Тотю Тотевски, Мария Цачева и други предлагат интересни и ценни публикации относно най-старата история на Троян, археологическите находки, открити при разкопки на могилни гробове, изследвания на археологическия обект Калето при с. Добродан.

Васил Марков насочва творческите си търсения към изследването на църквите и манастирите в района. Обект на неговите проучвания са фасадните украси на църковните храмове, каменната пластика, изображенията на слънце и ламы в църковната украса.

Народните носии, накитите, сватбените обичаи и обреди са други теми, намерили място в публикациите от първите шест книжки на поредицата.

В следващите книжки се наблюдава своеобразно прецизиране на включените материали, като те се обединяват от една по-обща тема. Книжка № 7 от поредицата събира публикации за определен исторически период – Троян и Троянско от Освобождението до 40-те години на XX век.

Книжка № 8 е съставена изцяло с доклади от Първата международна научна конференция “Народното изкуство на Балканския полуостров – традиция и настояще”, проведена през 1994 г. в с. Орешак, Троянско. Интересното в тази книжка е, че една част от материалите са написани на английски език, а други – на български език. Безспорно достойнство на изданието е, че всяка публикация има резюме – съответно на друг език. В статиите са изследвани формите, украсата, предназначението на различните видове накити – гривната като форма, орнаментика и функция; пафти със седефена украса; женски украси за глава. Друга тема на публикациите е народната носия. Ценни сведения за сукманената носия от Елховско, за нейната тъканна и везбена орнаментика дават докладите на Елка Костадинова и Димитрийка Стоянова. Везбената орнаментика и символи в празничната женска риза от Беленски район – Русенско, бродериите и плетивата в пазарджишката градска къща от края на XIX век до 40-те години на XX век, тъканите възглавници в интериора на традиционното жилище са други аспекти на темата за тъканите в материалите на книжка № 8 от поредицата.

Книжка № 9 е тематична – “Фолклор от Троянско”. В нея са събрани изследвания върху песенния фолклор, календарната празнично-обредна система и други етнографски теми, касаещи Троянския край.

Под № 10 от поредицата “Културно-историческото наследство на Троянския край” е издадена монографията на Тотю Тотевски – уредник в Музея на народните художествени занаяти и приложните изкуства – Троян – “Битката за Троянския проход”. В нея са проследени събитията в Троян, Троянско и Новоселско през Руско-турската война 1877–1878 г.

Истинска етнографска енциклопедия е книжка № 11 от поредицата – “Първи спомени за Баба Стана”. Нейният автор Иван Марински, като съвременен Софроний, описва житието си и увлекателният му разказ е цяла съкровищница, съхранила спомени за празници, обичаи, традиции.

Книжка № 12 е авторски сборник на Иван Пейковски – троянец, филолог, основател и пръв главен редактор на местния вестник “Троянски глас”, а покъсно дългогодишен директор на издателството на Отечествен фронт. Под заглавието “Род и отечество. Троянски страници” авторът събира свои мате-

риали главно за историята на Троянския край и биографични очерци за видни троянци от миналото – Димитър Икономов – Димитриката, архимандрит Макарий, Георги Попов, йеромонах Неофит Калчев и други, дали сили и живот в полза на народ и отечество.

Обект на библиографския обзор са етнографските материали. Общият им брой в поредицата е 54. Темите са изключително разнообразни. Библиографските описания са разпределени в три раздела:

1. МАТЕРИАЛЕН БИТ И ПОМИНЪЦИ
2. НАРОДНИ ПРАЗНИЦИ И ОБИЧАИ
3. ФОЛКЛОР

Във всеки раздел подреждането на библиографските записи е азбучно – по фамилните имена на авторите.

Първият раздел **“Материален бит и поминъци”** обхваща 30 библиографски записи на статии, които разглеждат следните проблеми:

- керамиката в Троян
- жилищна архитектура през Възраждането
- тъкачество – китеници, тъкани възглавници, орнаментика
- носии
- различни видове накити – пафти, гривни, украси за глава
- писани и пеещи каруци

Една част от статиите проследяват посочените теми, ограничавайки се в границите на Троян и Троянско. Резултат от Международната научна конференция **“Народното изкуство на Балканския полуостров – традиция и настояще”** са статиите, разглеждащи тези теми извън региона, дори извън територията на Република България.

Във втория раздел **“Народни празници и обичаи”** са включени 10 библиографски записи. Освен общи статии върху календарните празници и обичаи с характерните за района особености, няколко материала изследват сватбата като ритуал – забраната на сватбата според традиционния народен календар, свързаните с нея занаяти, специфичния обред **“повратки”**.

В третия раздел **“Фолклор”** са включени 14 библиографски записи. Тематиката на публикациите е изключително разнообразна – музикално-етнографско проучване на жътварски припевки от района, трудово-поминъчни и седенкарски песни, детски пастирски игри и други. Цели изследвания са посветени на някои мотиви, отразени в народните песни. В книжка № 9 от поредицата, в статията си Пламен Ечков разглежда мотива за икономическата емиграция в Америка от началото на ХХ век, намерил израз в песента **“Пуста да остане таз Америка”**. Друг мотив, обект на изследване в същата книжка № 9, е мотивът **“Аврамова жертва”** в гергьовденските народни песни от Троянския край. Няколко статии изследват иманярски легенди, хайдушки предания и предания за крепости в района.

Обемът на публикациите е в зависимост от темата – средно около 10 страници. Към всяко изследване авторите са приложили библиография на използваните източници и материали, с което се дават допълнителни сведения на читателя, търсещ повече и по-задълбочена информация по проблема. Недостатък на цялата поредица е липсата на снимков и графичен материал, който не само би онагледил текста, но и би обогатил изданието. Но и в този си вид изданието на Музея на народните художествени занаяти и приложните изкуства – Троян, е ценен източник на историческа и етнографска информация за краеведски изследвания.

МАТЕРИАЛЕН БИТ И ПОМИНЪЦИ

Балболова-Иванова, Мария. Ръкатката в традиционното троянско грънчарство. – В: КИНТК, Кн. 1, С., 1988, 45–55.

Бъчварова, Ани. Народната жилищна архитектура от периода на Възраждането в Троянско. – В: КИНТК, Кн. 2, С., 1990, 32–37.

Видинич, Горданче. Характерни особености на народната носия в Македония. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 27–35.

Георгиева, Величка. Сграфито керамиката на Татяна и Панчо Върбанови – средновековни традиции в наши дни. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 172–178.

Георгиева, Величка. Творческите постижения на майсторите на художествени занаяти от Троянско. – В: КИНТК, Кн. 2, С., 1990, 110–118.

Гоев, Ангел. Шевичният апотропеен кръг. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 156–164.

Калимани, Мария. Ролята на керамиката при гръцките народни обреди в миналото. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 19–26.

Колев, Николай. Писаните и пеещи каруци в Троянско. – В: КИНТК, Кн. 2, С., 1990, 28–32.

Колева, Светлозара. Пафти със седефена украса от колекцията на Етнографския музей – Варна. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 95–101.

Костадинова, Елка. Традиционното народно изкуство в тъканната и везбена орнаментика на сукманената носия от Елховско – края на XIX в. – 20-те и 30-те години на XX век. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 111–119.

Кунева, Мария. За някои особености на металните накити от Ловешко през периода от втората половина на XIX в. до началото на XX в. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 65–73.

Лилова, Иванка. Традиционни тъкани и плетива от царевична шума (беленица). – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 165–171.

Манева, Пенка и Николай Ников. Някои семантични аспекти на традиционната женска украса за глава по долното течение на р. Тунджа. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 102–110.

Михайлова, Ганка. Традиционната материална култура на населението от Троянския край. – В: КИНТК, Кн. 5, С., 1992, 103–124.

Намичев, Петар. Селската архитектура в Македония. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 36–43.

Петрова-Голийска, Пенка. “Закон масторски” на троянския папукчийски еснаф. – В: КИНТК, Кн. 1, С., 1988, 35–45.

Петрова-Голийска, Пенка. Занаятите в Троян през периода 1929–1933 г. – В: КИНТК, Кн. 2, С., 1990, 94–103.

Петрова-Голийска, Пенка. Панаирът при Троянския манастир от Освобождението до 30-те години на ХХ век. – В: КИНТК, Кн. 4, С., 1991, 104–115.

Петрова-Голийска, Пенка. Троянски народни китеници – XIX–XX век. – В: КИНТК, Кн. 1, С., 1988, 67–85.

Попниколова-Табакова, Елена. Везбена орнаментика и символи в празничната женска риза от Беленски район – Русенско. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 129–137.

Псаропулу, Бети и Мимика Гианопулу. Постоянни и временни работилници, произвеждащи глинени съдове в залива Месения. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 12–18.

Сиракова, Илина. Гривната – форма, орнаментика, функция. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 86–94.

Стоянова, Димитрийка. Приложение на орнаменталната украса на традиционната елховска женска сукманена носия в съвременността. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 120–128.

Тотевски, Тотю. Златни и сребърни накитни предмети от могилни гробове в Троянско. – В: КИНТК, Кн. 1, С., 1988, 10–21.

Тотевски, Тотю. Исторически развой на керамиката в Троянския край. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 44–53.

Урмува, Румяна. Тъканите възглавници в интериора на традиционното и съвременно жилище. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 146–155.

Форян, Йосип. Традиционен хърватски занаятчийски текстил – развитие и сегашно състояние. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 5–11.

Цанов, Ганко. По-значими керамични центрове през Възраждането. – В: КИНТК, Кн. 4, С., 1991, 25–42.

Шулева, Лиляна. Бродериите и плетивата в пазарджишката градска къща от края на XIX век до 40-те години на ХХ век. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 138–145.

Шулекова, Юлиана. Народни накити от Габровския край. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 74–85.

НАРОДНИ ПРАЗНИЦИ И ОБИЧАИ

Бизеранова, Сашка. Изкуството при сътворяване на великденските хлябове във Видинско. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 186–190.

Дрянска, Надежда. Забраната на сватбите според традиционния народен мироглед. – В: КИНТК, Кн. 4, С., 1991, 99–104.

Дрянска, Надежда. Занаятите в сватбените обичаи. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 109–115.

Колев, Николай. Локални особености в календарната празнично-обредна система на населението от село Острец, Троянско. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 53–61.

Колев, Николай. Принос към традиционните календарни и трудови празници и обичаи от Троянско. – В: КИНТК, Кн. 5, С., 1992, 124–147.

Колев, Николай. Сватбени обичаи и обреди от Троянско. – В: КИНТК, Кн. 4, С., 1991, 80–99.

Марински, Иван. Първи спомени за Баба Стана / Ив. Марински. – В. Търново: Фабер, 1992, 132 с.

Николова, Ваня. “Повратки” в Троянско. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 89–100.

Николова, Маргарита. Великденски рисувани яйца от Видинско. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 191–196.

Попов, Рачко. Народни календарни празници и обичаи в Троянския край. – В: КИНТК, Кн. 4, С., 1991, 65–80.

Тодорова, Диана. Празнуване на Конския Великден на Балканите и традиционни народни украси за коне. – В: КИНТК, Кн. 8, Троян, 1995, 179–185.

ФОЛКЛОР

Ангелов, Найден и Лальо Пончев. Детски пастирски игри от село Калейца, Троянско. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 151–163.

Багарова, Христина. Сватбени обичаи и обреди в Троянско (музикално-етнографско проучване). – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 72–89.

Ечков, Пламен. Икономическата емиграция в Северна Америка и песента “Пуста да остане таз Америка”. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 130–138.

Ковачев, Стоян. Трудолубието на балканджиите, отразено в народните песни от Троянския край. – В: КИНТК, Кн. 4, С., 1991, 120–133.

Лалева, Галя. Песенен фолклор от село Патрешко. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 44–53.

Лапакова, Елена П. Мотивът “Аврамова жертва” в гергьовденските обредни песни от Троянския край. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 100–109.

Маринов, Геннадий. Движението на народната песен от действителното събитие към художествения му изказ. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 25–44.

Марков, Васил. Пътят на слънцето. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 115–119.

Пенчева, Жана. Християнски народни мотиви във фолклора от Троянско. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 138–151.

Петкова, Димитрина. Трудово-поминъчни и седенкарски песни от с. Борима, Троянско. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 119–130.

Петрова-Голийска, Пенка. Жътварски припевки от Троянско. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 61–72.

Тотевски, Тотю. Народни песни, иманярски легенди и исторически предания за хайдутството в Троянския край. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 181–206.

Христов, Емил. Хладното оръжие във фолклора от Троянския край. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 172–181.

Чернокожев, Иван. Предания за крепости в Троянско. – В: КИНТК, Кн. 9, Троян, 1996, 163–172.

СЪКРАЩЕНИЯ

КИНТК – Културно-историческото наследство на Троянския край